

SANAYİ POLİTİKALARI: EKONOMİK VE SOSYAL EĞİLİMLER

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Yusuf TUNA

Dr. Ali Altuğ BİÇER

 hiperyayın

Hiperyayın 612
Araştırma- İnceleme

Editörler

Prof. Dr. Yusuf TUNA – Dr. Ali Altuğ BİÇER

Genel Yayın Editörü

Hatice BAHTİYAR

Mizanpaj

Senem ILGIN

Kapak Tasarım

Kenan TEMİZEL

Yayıncı Sertifika No: 16680

ISBN: 978-605-281-875-6

e- ISBN: 978-605-281-876-3

1. Baskı: İstanbul, 2020

Copyright© Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın telif hakları, 5846 sayılı yasanın hükmüne göre, kitabı yayımlayan Hiperlink Eğitim İletişim Yay. Gıda. San. ve Tic. Ltd. Şti. ve Prof. Dr. Yusuf TUNA – Dr. Ali Altuğ BİÇER'e aittir. Yayımcının ve yazarın izni olmaksızın elektronik ve mekanik herhangi bir kayıt sistemi veya fotokopi ile çoğaltılamaz, kopyalanamaz. Ancak kaynak gösterilerek kısa alıntı yapılabilir.

*Kitap içerisinde yer alan yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.
Yayınevi uluslararası bir yayınevidir.*

Sanayi politikaları: Ekonomik ve sosyal eğilimler / ed. Yusuf Tuna, Ali Altuğ Biçer. - İstanbul: Hiperyayın, 2020.

426 s.: grf., tbl., şkl.; 21 cm. — (Hiperyayın; 612)

Kaynakça bölüm sonlarındadır.

ISBN: 978-605-281-875-6 - e-ISBN: 978-605-281-876-3

1. Sanayi politikası I. Eser adı II. Dizi

HD3611. S26 2020 338.9 SAN 2020

Baskı-Cilt: Mikyas Basım Yayın Matbaacılık **Sertifika No:** 35532

GENEL SATIŞ PAZARLAMA VE YAYINEVİ

Hiperlink Eğt İlet. Yay. Gıda San. ve Paz. Tic. Ltd. Şti
Tozkoparan Mah. Haldun Taner Sok. Alparslan İş Merkezi
No: 27 Kat: 6 D: 21 Merter- Güngören / İstanbul
Telefon: 0212 293 07 05-06 Faks: 0212 293 56 58
www.hiperlink.com.tr / info@hiperlink.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....9

BÖLÜM 1

POST-MODERN PAZARLAMANIN KARANLIK YÜZÜ:
TASARLANAN BİR OLGU OLARAK TEKNOLOJİ
BAĞIMLILIĞI..... 11

Adnan Veysel Ertemel

BÖLÜM 2

SANAYİ POLİTİKALARI BAĞLAMINDA MAKİNA
SEKTÖRÜ30

Ayça Doğaner

BÖLÜM 3

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN İHRACAT TABANLI
BÜYÜME MECBURİYETLERİ VE LOJİSTİK DESTEĞİ.....44

Başak Akdemir

BÖLÜM 4

SANAYİ POLİTİKALARI AÇISINDAN BÜYÜK VERİ
KULLANIMI VE MUHASEBE UYGULAMALARINA ETKİSİ. 53

Başak Erdem

BÖLÜM 5

ENDÜSTRİ 4.0 İLE GELEN AKADEMİK EĞİLİMLER:
BİLİMETRİ ARAŞTIRMASI..... 70

Canberk Türkeç

Mücahid Çakıcı

BÖLÜM 6

SANAYİLEŞME SONRASI DEĞİŞİM TÜKETİMCİLİK VE
REKLAM İLİŞKİSİ.....88

Didem Zeynep Bayazıt

BÖLÜM 7

SEKTÖREL EKONOMİK KALKINMADA TEŞVİKLERİN
ROLÜ: AB VE TÜRKİYE TURİZM POLİTİKALARI..... 110

Ebru Ulucan

BÖLÜM 8

ANKARA OSTİM'DE FAALİYET GÖSTEREN ORTA
ÖLÇEKLİ BİR SANAYİ İŞLETMESİNİN ENDÜSTRİ 4.0
KAPSAMINDA ÜRETİM, SATIŞ VE MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ
SÜREÇLERİNİN ENTEGRASYONUNA İLİŞKİN BİR
İNCELEME..... 131

Evrin İldem Develi

BÖLÜM 9

BIST SİNAİ ENDEKSİ ANA METAL SANAYİ
ŞİRKETLERİNİN KURUMSAL YÖNETİM İLKELERİ
UYUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ..... 155

Gencay Karakaya

BÖLÜM 10

SPOR ENDÜSTRİSİNDE KULÜP MARKASI YARATMADA
MARKA İMAJININ ÖNEMİ: ANADOLU EFES SPOR KULÜBÜ
ÖRNEĞİ..... 169

Gülberk Gültekin Salman

BÖLÜM 11

EKONOMİ POLİTİKALARI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE
SANAYİLEŞME-EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: 24 OCAK
1980 ÖNCESİ DÖNEM..... 198

Güldenur Çetin

BÖLÜM 12

TEKNOLOJİNİN ÇALIŞMA YAŞAMI VE ÇALIŞMA
İLİŞKİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....211

Mehmet Saim Aşçı

BÖLÜM 13

TARIM SEKTÖRÜNÜN ENDÜSTRİLEŞMESİNDE KİTLE
FONLAMASI: YURTDIŞI UYGULAMALAR VE TÜRKİYE 236

Necla İlter Küçükçolak

Recep Ali Küçükçolak

BÖLÜM 14

İŞGÜCÜ PİYASASINDA ESNEKLİK VE İSTİHDAM
POLİTİKALARI261

Nihan Yavuz

BÖLÜM 15

KÜRESEL KRİZ SONRASI DÖNEMDE TÜRKİYE'DE
BÖLGESEL ENDÜSTRİYEL YAPILAR ÜZERİNE BİR
İNCELEME.....279

Oya Kent

BÖLÜM 16

ULUSLARARASI TİCARET TEORİLERİ VE GELİR
DAĞILIMI306

Sabri Öz

BÖLÜM 17

TÜRKİYE'DE YENİLENEBİLİR ENERJİ TALEBİNİN
TOPLAM ENERJİ İTHALATINA ETKİSİ.....337

Setareh Katırcıoğlu

Cihat Köksal

BÖLÜM 18

TÜRKİYE İMALAT SANAYİNDE TEKNOLOJİ DÜZEYİNE
GÖRE ÜCRET EŞİTSİZLİĞİ.....351

Sinem Sefil-Tansever

BÖLÜM 19

1980 SONRASI TÜRKİYE SANAYİ POLİTİKASI UYGULAMALARI ve KALKINMA PLANLARINDA SANAYİLEŞME VURGUSU	372

Taha Eğri

Güldenur Çetin

BÖLÜM 20

TÜRKİYE EKONOMİSİ SON DÖNEM SANAYİ POLİTİKALARI	383

Yunus Özcan

BÖLÜM 21

SANAYİ POLİTİKALARI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE YATIRIM TEŞVİK MÜESSESESİ	404

Yusuf Artar

Sinan Gezen

ÖNSÖZ

Alanında uzman akademisyenler ve sektör mensupları tarafından hazırlanmış olan Sanayi Politikaları: Ekonomik ve Sosyal Eğilimler adlı bu eser, sanayileşme alanındaki uygulamaların ekonomi politik boyutunu, sosyal yapılanmaya yansımalarını, ticari hayata etkilerini ve teknolojiyle entegrasyonu konu alan çalışmalar içermektedir.

Türkiye’de ve dünyada sanayileşme konusunda çok sayıda çalışma yapılmıştır ve yapılmaya devam etmektedir. Ancak bu eser, sosyal bilimler alanından çok sayıda farklı bilim dalına mensup akademisyenin ve sektörde aktif rol alan uzmanların bilgi birikimini okuyucuya yansıtarak, sistemin işleyişi ve mevcut durum ile işleyişin sonuçlarının ve varılması gereken noktaların aktarımını akademik bir üslup üzerinden hem sektör hem de toplumun geneline hitap edecek biçimde anlatılması açısından önemlidir. Özellikle sanayileşmeye yönelik yatırımlarda ağırlık verilmesi gereken alanların, bu alanların mevcut durumları da göz önünde bulundurularak ihtiyaç duyulan düzenleme önerileriyle birlikte açıklanması eserin reel piyasa için önemi artırmaktadır.

Çalışma içerisinde, Türkiye ile çeşitli ülke ve ülke gruplarında geçmişten bugüne uygulanan sanayi politikaları ekonomi politik açısından irdelenirken, mevcut ve olası sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu incelemeler, hem dünya genelindeki sanayileşme düzeyinin hem de Türkiye’de geçmişten günümüze gerçekleşen sanayileşme atılımlarının okuyucuya aktarılması ile küresel anlamda ülke düzeyinin tespitine de imkan sağlamaktadır.

Teşvikler, girişimciler, iş gücü piyasası, spor-tarım-makine gibi çeşitli sektörler açısından uygulanan politikaların etkinliği ve etkilerini inceleyen bölümlerin yanı sıra tüm işleyişin çalışma ilişkileri *boyutunda* değerlendirilmesini de konu alan bölümlere yer verilmiştir. Ayrıca eser içerisinde yer alan vergilendirme ve düzenlemeye dair bölümlerle birlikte sanayileşme süreçleri ile süreçler bazında uygulanan politikalar çok boyutlu olarak incelenmiş, olası sonuçları değerlendirilmiştir.

Muhteviyatı göz önünde bulundurulduğunda, okuyacağınız bu eser, iş dünyası ve akademiye bilimsel platformda hem yazım hem de fayda sağlama hususunda bir araya getirecektir. Küresel düzeyde incelemelere yer verilen bu çalışmanın, içeriği ve anlatımıyla öğrencilerin, iş verenlerin, akademisyenlerin yanı sıra sanayileşme sürecine dahil olan tüm aktörler açısından faydalı olmasını temenni ediyorum. Eserin kıymetli yazarlarını ve editörlerini tebrik ediyor, ilime ve ülkemize faydalı olma arzularının daim olmasını diliyorum.

Şekib AVDAGİÇ

İstanbul Ticaret Odası

Yönetim Kurulu Başkanı

BÖLÜM 21

SANAYİ POLİTİKALARI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE YATIRIM TEŞVİK MÜESSESESİ

Yusuf Artar³⁸

Sinan Gezen³⁹

21.1 Giriş

Sanayileşme, yeni icatlar ile birlikte üretimde öncelikle makinelerin, sonrasında ise daha ileri bilim ve teknoloji ürünlerinin kullanılması sayesinde ekonomide gerçekleşen değişimleri ifade etmektedir. Ülkelerin kalkınma ve büyümeleri için kullanılan en önemli araçlar arasında yer alan sanayileşme, başta devlet olmak üzere çeşitli grupların bir araya gelerek belirlediği sanayi ve ekonomi politikaları ile geliştirilebilmektedir. Bu politikalar, kalkınma planları doğrultusunda yatırımlarda devlet destekleri, vergi indirimleri, sübvansiyonlar, teşvikler gibi birçok şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Diğer taraftan, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla geliştiği günümüzde ortaya çıkan dijitalleşme ve 4. Sanayi Devrimi ile birlikte bu politikaların sadece ülke bazında değil, küresel gelişmeler ışığında ülkeler arasında gerçekleştirilecek koordinasyon bağlamında ele alındığı görülmektedir.

Türkiye'de sanayinin gelişmesine yönelik politikalardan biri de yatırımların artırılmasını sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda ülkemizde yatırımların teşvik edilmesine yönelik olarak teşvik mevzuatında önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bu çalışmada, sanayi politikaları bağlamında yatırımların teşvikine yönelik olarak teşvik mevzuatındaki düzenlemeler açıklanmış olup, bu düzenlemelerin sanayi sektöründeki etki ve sonuçları değerlendirilmiştir.

38 Vergi Müfettişi, Dr. Hazine ve Maliye Bakanlığı, ORCID: 0000-0003-2137-9948, e-posta: yusuf.artar@vdk.gov.tr

39 E. Vergi Müfettişi, Yüksek Lisans Öğrencisi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mali Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı, İstanbul Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-9040-5911, e-posta: gezensinan@gmail.com

21.2 Yatırım Teşvik Kavramı ve Kapsamı

“Teşvik”, sözcük anlamı olarak isteklendirme, özendirme anlamına gelmektedir. Literatürde teşvik sözcüğü yerine destek, sübvansiyon, mali yardım gibi kelimeler de kullanılmaktadır. Genel anlamda teşvik kavramı, “*belirli ekonomik işlevlerin diğer işlevlere göre daha hızlı ve daha fazla gelişmesi amacıyla kamu kesimi tarafından çeşitli yöntemlerle sunulan maddi ve/veya gayri maddi destek ve yardımlar*” olarak tanımlanabilir (İncekara, 1995, s. 9; Selen, 2011, s. 27). Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Ajansı (*United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD*)’na göre teşvikler finansal (nakdi), mali ve diğer teşvikler olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır (UNCTAD, 2004, ss. 6-7). Finansal (nakdi) teşviklere örnek olarak hibeler, primler, uygun koşullu krediler ve kredi garantileri verilebilir. Mali teşvikler ise maliye politikalarının makroekonomik hedeflerine yönelik olarak belirli faaliyetlere birtakım vergisel kolaylıkların sağlanması ve böylece vergi yükünün azaltılması veya kaldırılması şeklinde tanımlanmakta olup, genellikle vergisel teşvikleri ifade etmektedir. Örneğin gelir ve kurumlar vergisine yönelik mali teşvik türleri; gelir ve kurumlar vergisi oranının düşük uygulanması, vergiden muafiyet, yatırım indirimi, hızlandırılmış (azalan bakiyeler) amortisman, vergi erteleme, zarar mahsubu, gibi uygulamalardır. KDV açısından teşvikler ise; makine ve teçhizatlara KDV istisnası, ihracatta KDV istisnası, daha az gelişmiş bölgelere ve/veya belirlenen ürünlere KDV oranının düşük olarak uygulanması olarak sıralanabilir. Bunların dışında, gümrük vergisi, belediye harcı, damga vergisi gibi birçok vergi veya harç türüne yönelik olarak mali teşvikler bulunmaktadır. Arsa ve arazi tahsisi, bina sağlanması gibi aynı teşvikler ile altyapıların oluşturulması ve uygun fiyatlı enerji desteği gibi bazı teşvikler de diğer teşvikler grubuna örnek teşkil etmektedir.

Yatırımlara yönelik olarak kullanılan teşvik aracı ağırlıklı mali teşviklerdir. Nitekim Türkiye’de mali teşvik uygulamalarının

dan yatırım teşvik belgesi ile yararlanılabildiği hususu göz önüne alındığında, ilk olarak mali teşvik sisteminin, akabinde ise yatırım teşvik sisteminin açıklanmasında fayda bulunmaktadır.

Mali teşviklerin temel özellikleri şu şekildedir (Duran, 2003, s. 7; Selen, 2011, s. 28):

- Devlet tarafından çoğunlukla özel girişimlere yönelik olmakla birlikte kamu teşebbüslerine yönelik de olabilmektedir.
- Kamu açısından bir yük oluşturmakta iken, teşvik alan tarafa fayda sağlamaktadır.
- Dolaylı ve dolaysız şekilde verilmektedir.
- Açık veya gizli olabilmektedir.
- Kaynakların dağılımını (sektör, bölge veya zaman açısından) etkilemektedir.

Mali teşviklerin sağlanacak faydanın optimal seviyeye ulaşabilmesi için aynı zamanda genel ekonomik durumun iyi analiz edilerek uygun teşvik araçlarının seçilmesi önem arz etmektedir. Rodrik'e göre ekonomik kalkınmanın sağlanması için etkili bir sanayi politikasının oluşturulması elzemdir. Bu politikaların oluşturulmasında da teşvikler önemli bir yer tutmaktadır. Bu amaca yönelik olarak iyi bir mali teşvik sisteminin özellikleri aşağıdaki gibi olmalıdır (Rodrik, 2004, ss. 21-25; Karış E. ve Karış G., 2019, ss. 7-8).

- Mali teşvikler ağırlıklı olarak yeni faaliyetlere yönelik olmalıdır.
- Mali teşviklerin verimliliğinin ölçülmesinde başarı ve başarısızlık ölçütlerinin net bir şekilde tanımlı olması gerekmektedir.
- Mali teşviklerin uygulanmasında optimal bir zaman dilimi belirlenmelidir.
- Mali teşviklerin pozitif dışsallık sağlama özelliğinin yüksek olması gerekmektedir.

- Mali teşvik yetkisinin konu hakkında yetkin kurumlara verilmesi ve bu kurumların da üst bir otorite tarafından izlenmesi gerekmektedir.
- Mali teşvik politikalarını uygulayan taraf ile teşvikten yararlanan tarafların iletişim kanallarının açık ve sağlıklı olması gerekmektedir.

Mali teşviklerin amaçları, ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre farklılık göstermektedir. Buna göre, gelişmekte olan ülkelerde mali teşviklerin amaçları şu şekilde sıralanabilir (Duran, 1998, ss. 12-15; Selen, 2011, ss. 52-53):

- Ekonomik kalkınmanın sağlanması,
- Geri kalmış bölgelerin kalkındırılması,
- Uluslararası rekabet gücünün oluşturulması,
- Verimliliğin artırılması,
- İstihdam imkânlarının artırılarak işsizliğin azaltılması,
- Teknoloji transferinin sağlanması,
- İhracatın artırılması,
- Yabancı sermaye girişinin artırılması,
- Optimal kaynak dağılımı ve kullanımının sağlanması.

Gelişmiş ülkelerin mali teşviklerinin amaçları ise aşağıdaki gibidir (Duran, 1998, ss. 12-15; Selen, 2011, ss. 52-53).

- İstihdam imkânlarının artırılarak işsizliğin azaltılması,
- Teknolojik gelişimin devamlılığının sağlanması,
- Sahip olunan rekabet gücünün korunması,
- Sermaye çıkışının engellenmesi,
- Bölgesel dengesizliklerin ortadan kaldırılması,
- Belirli faaliyetlerde verimliliğin artırılması.

Tabiidir ki, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri fark etmeksizin teşviklerin ana amacı, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanarak toplumsal refahın iyileştirilmesidir (Candan ve Yurdadoğ, 2017, s. 154; Karaş E. ve Karaş G., 2019, s. 9). Diğer taraftan bu amaç, gelişmekte olan ülkeler için çok daha önemlidir. Zira söz konusu ülkeler, özellikle tasarruf ve sermaye yetersizliğinden dolayı kalkınmada gelişmiş ülkelere göre çok daha zayıftır. Bu sebeple gelişmekte olan ülkelerde mali teşvik politikalarının nihai hedefi kalkınmanın sağlanmasıdır (Karaş E. ve Karaş G., 2019, s. 13). Günümüzde bu amaca giden en önemli yol sanayileşmeden geçmektedir. Sanayileşme ise, yatırımların artması ile mümkündür.

UNCTAD'ın verilerine göre 2010-2017 yılları arasında dünyada sanayi politikası hedeflerine yönelik gerçekleştirilen yatırım politikalarına ilişkin önlemlerin %27 gibi önemli bir oranını yatırım teşvikleri oluşturmaktadır. Bunu, yatırımların liberalizasyonu (%23), yatırımların kolaylaştırılması (%20) ve özel ekonomik bölgelerin oluşturulması (%14) takip etmektedir (UNCTAD, 2018, s. 147; Bahtiyar, 2019, ss. 41-42).

Yatırım teşvik sistemi, mali teşvik içerisinde yer alan bir müessese olmakla birlikte bu sistemin amacı; belirlenen yıllık programlar ile kalkınma planlarında yer alan amaçlar doğrultusunda tasarrufların yüksek katma değerli yatırımlara kaydırılması, üretimin ve istihdamın artırılması, uluslararası rekabette güçlü ve yüksek ar-ge içerikli yatırımların teşvik edilmesi, doğrudan yabancı yatırımların artırılması, gelişmişlik seviyesindeki bölgesel eşitsizliğin azaltılması, yığılma (kümelenme) ve çevrenin korunmasına yönelik yatırımlar ile ar-ge faaliyetlerinin özendirilmesidir (TRAKYAKA, 2020).

Dünyada -sektör ayırt edilmeksizin- yatırımlara ilişkin olarak teşvik müessesesinin öneminin giderek arttığı görülmektedir. Örneğin 2017 yılı verilerine göre sanayileşmenin en önemli sektörlerinden biri olan imalat/sanayi sektörüne yarar sağlayan programlarda yatırım teşvikleri, tüm teşviklerin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Bunlar; kurumlar vergisi indirimi/muafiyeye-

ti (%26), gümrük vergisi indirimi/muafiyeti (%20), diğer vergi ve ücretlerde indirimler/muafiyetler (%14), KDV indirimi/muafiyeti (%14) olarak sıralanmaktadır (UNCTAD, 2018, s. 151). Söz konusu durum, Türkiye açısından da benzer özellikler taşımaktadır. Bu nedenle, çalışmanın amacı doğrultusunda bundan sonraki kısımlarda yatırım teşvik sistemi Türkiye özelinde ele alınmıştır.

21.3 Türkiye’de Yatırım Teşvik Müessesesi

21.3.1 Yatırım Teşvik Sistemine Yönelik Olarak Teşvik Mevzuatında Yapılan Düzenlemelerin Kronolojisi

Türkiye’de teşviklere ilişkin çalışmaların Cumhuriyet öncesi dönemde başladığı görülmektedir. Tanzimat sonrasında 1913 yılında teşvik uygulamaları açısından tüm fabrikaların faydalanmasına yönelik olarak Teşvik-i Sanayi Kanun-u Muvakkatı yürürlüğe girmiştir (Koç, Neslihan, 2019, s. 108). Cumhuriyet döneminde ise teşviklere ilişkin ilk kanun, 1927 yılında yayımlanan Teşvik-i Sanayi Kanunu’dur. Söz konusu Kanun 1942 yılına kadar uygulanmıştır. Bundan sonraki süreçte de konuya ilişkin olarak birçok düzenleme yapılmıştır. Özellikle 1963-1967 yılları arasını kapsayan I. Kalkınma Planı ile birlikte çeşitli teşvikler sağlanmaya başlanmış olup benzer teşvikler diğer kalkınma planlarında da yer almıştır.

2000’li yıllara gelindiğinde kalkınma planlarında yer alan hedefler mevzuatla desteklenerek çeşitli teşvik sistemlerinin uygulanması sağlanmıştır. 2004 yılı itibarıyla yasallaştırılan 5084 sayılı “*Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*” ile vergi ve sigorta prim desteği, enerji desteği, bedelsiz arsa ve arazi temini suretiyle bölgesel yatırımların ve istihdamın artırılması amaçlanmıştır.

Bu Kanun’un yürürlükten kalkması ile birlikte 2012 yılında 3305 sayılı “*Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar*” yayımlanmıştır. Bu Karar ile birlikte genel yatırımların, bölgesel yatırımların, büyük ölçekli yatırımların ve stratejik yatırımların teşviki uygulamalarından oluşan bir yatırım teşvik sistemi oluş-

turulmuştur. Bu Karar kapsamında verilecek teşviklerin uygulanmasında şehirler sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyelerine göre altı bölgeye ayrılmış; yatırımcılara bölgeler bazında gümrük vergisinden muafiyet, KDV istisnası, vergi indirimi, gelir vergisi stopajı, faiz ve sigorta primi desteği gibi desteklerde bulunulmuştur.

2016 yılında yayımlanan 9495 sayılı “*Yatırımlara Proje Bazlı Devlet Yardımı Verilmesine İlişkin Karar*”la birlikte yüksek katma değerli, ar-ge yoğunluklu ve inovatif yatırımların desteklenmesi hedeflenmiştir. Desteklenecek projelerde uygulanmak üzere diğer teşvik sistemlerinde yer alan desteklerin yanı sıra, KDV iadesi, sermaye katkısı, nitelikli personel desteği, enerji desteği, altyapı desteği, kamu alım garantisi gibi teşviklere de yer verilmiştir (Koç, Neslihan, 2019, s. 122).

Yine 2016 yılında yürürlüğe giren 9596 sayılı “*Cazibe Merkezleri Programının Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Karar*” ile birlikte cazibe merkezleri programı uygulaması getirilmiş ve bu yatırıma yönelik teşvikler belirlenmiştir. Aynı kapsamda 2018 yılında yayımlanan 11201 sayılı “*Cazibe Merkezleri Programı Kapsamında Yatırımların Desteklenmesi Hakkında Karar*” ile de üretim, istihdam ve ihracatın artırılması ve bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeylerinin azaltılmasına yönelik olarak daha az gelişmiş bölgelerdeki yatırımın artırılması amaçlanmıştır. Destekler, “yatırım ve üretim”, “üretim tesisi taşıma”, “çağrı merkezi” ve “veri merkezi yatırım ve enerji” unsurlarından oluşmaktadır (Koç, Neslihan, 2019, s. 123).

2019 yılına gelindiğinde, 3305 ve 9495 sayılı Kararlarda değişiklik yapılmasına dair sırasıyla 1402 ve 1403 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararları yayımlanmıştır. 1402 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile 3305 sayılı Yatırım Teşvik Kararında şu değişiklikler yapılmıştır:

- Karar kapsamında bölgesel teşvik uygulamaları, stratejik yatırımlar, ar-ge ve çevre yatırımlarında uygulanan faiz desteği, kâr payını da içerecek şekilde güncellenmiştir.
- Büyük ölçekli yatırımlar, Karar’dan çıkarılmıştır.

- Yatırım teşvik sistemine getirilen yeni uygulamalara ilişkin tanımlar yapılmıştır.
- Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı (TOSHP) kapsamında desteklenmesine karar verilen stratejik yatırımlarda gelir vergisi stopajı ve sigorta prim desteği getirilmiştir.
- “Stratejik yatırım” kapsamında ele alınacak yatırımlarda değişiklik yapılmıştır.
- Yatırım teşvik kapsamında gümrük vergisi uygulanmaksızın ithal edilebilecek otomobillere yönelik gerekli şartlar yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, otomobil üretimine yönelik olarak gerekli koşullara sahip olan yatırımcılara;
 - Motor silindir hacmi 1.600 cm³'e kadar olan otomobillerin ithal edilmesine,
 - Hibrit/elektrikli otomobillerin üretimi için yapılan yatırımlarda izin verilen toplam ithalat miktarının en fazla %10'una kadar motor silindir hacmi 2.500 cm³'e kadar olan otomobillerin ithal edilmesine izin verilmiştir.
- TOSHP kapsamında teşviki uygun görülen stratejik yatırımlar için faiz/kâr payı oran ve tutarları belirlenmiştir. Buna göre;
 - Talep halinde, bölgesel teşvik uygulamaları ve stratejik yatırımlar ile ar-ge ve çevre yatırımları kapsamında desteklerden yararlanacak yatırımlar için bankalardan kullanılacak en az bir yıl vadeli yatırım kredilerinin teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının %70'ine kadar olan kısmı için ödenecek faizin/kâr payının; TOSHP kapsamında teşviki uygun görülen stratejik yatırımlar için Türk Lirası cinsi kredilerde yatırım konusu ürün yüksek teknoloji seviyesinde ise 10 puanı, diğerlerinde 8 puanı, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerde 2 puanı karşılanabilecektir.

- Faiz/kâr payı desteği tutarı TOSHP kapsamında teşviki uygun görülen stratejik yatırımlarda sabit yatırım tutarının %20'sini aşmamak kaydıyla 50 milyon TL'yi aşmayacaktır.
- TOSHP kapsamında teşviki uygun görülen stratejik yatırımlarda sigorta primi işveren hissesi desteğinde herhangi bir kısıtlanma uygulanmayacaktır.
- TOSHP kapsamında teşviki uygun görülen stratejik yatırımlar için sigorta primi desteği, 6'ncı bölge dışında kalan bölgelerde, yatırıma konu olan ürün yüksek teknoloji seviyesinde ise 7 yıl, diğerlerinde ise 5 yıl süreyle sağlanabilecektir.
- TOSHP kapsamında teşviki uygun görülen stratejik yatırımlar için tanzim edilen teşvik belgeleri kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlarla sağlanan ek istihdam için verilen vergi desteği, yüksek teknolojili ürünlerde azami 500, diğer ürünlerde ise azami 300 çalışan için uygulanacaktır.
- Öncelikli yatırımlar içerisinde yatırım tutarı 1 milyar TL ve üzerinde olan yatırımlarda uygulanan vergi indirimi avantajı yürürlükten kaldırılmıştır.
- Yatırım süresi içerisinde tamamlanamayan yatırımlar ve güneş enerjisi santrallerine yönelik yatırımlara ait teşvik belgeleri için devir işlemi -finansal kiralama işlemleri hariç- yapılmayacaktır.
- TOSHP kapsamında teşviki uygun görülen yatırımlar, TÜBİTAK ve/veya KOSGEB tarafından da direkt olarak desteklenebilecektir.
- Ham giyim, deri ve deri mamulleri kapsamında faaliyette bulunanlara ait makine ve teçhizatın, 31/12/2020 tarihine kadar belirlenen illere aktarılması suretiyle yapılan yatırımlar; en az 100 kişi istihdam sağlanması koşuluyla, vergi ve prim desteklerinden belirlenen süreler için yararlanacaktır.
- Giyim eşyası üretiminde “tevsî” ve “modernizasyon” yatırım mecburiyeti kaldırılmıştır.

1403 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile 9495 sayılı Karar'da yapılan değişiklikler ise şu şekildedir:

- 9495 sayılı Karar'da bulunan “faiz” ibaresi “faiz ve kâr payı” şeklinde değiştirilmiş; aynı maddeye yeni tanımlar eklenmiştir.
- Karar kapsamında uygulanan desteklerde değişiklik yapılmış olup; “faiz desteği veya hibe desteği” ibaresi, “faiz veya kâr payı desteği” şeklinde değiştirilmiş, “hibe desteği” ise yeni bir fıkra olarak eklenmiştir. Maddedeki (k) bendinde de değişiklik yapılmıştır.
- Başvuru ve başvuruda aranacak belgelere ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.
- Müracaatların değerlendirilmesi hakkında düzenlemeler yapılmıştır.
- Yatırımların devri hakkında düzenlemeler yapılmıştır.
- Yurt içinde ve yurt dışında bulunan aracı kurumlardan elde edilen faiz/kâr payı desteği hakkında düzenlemeler yapılmıştır.

21.3.2 Teşvik Mevzuatı İçinde Yer Alan Yatırım Cinsleri

Yatırım teşvik belgesi kapsamında gerçekleştirilecek yatırım cinsleri beş gruba ayrılmaktadır. Bunlar;

- Komple yeni yatırım,
- Tevsi yatırım,
- Modernizasyon yatırımı,
- Ürün çeşitlendirme yatırımı,
- Entegrasyon yatırımıdır.

Komple yeni yatırım, mal ve hizmet imalatına yönelik olarak esas olarak ana makine/teçhizat ile yardımcı kuruluşlar olmak üzere, gerekli hallerde arazi, arsa, bina ve inşaatlara ilişkin harcamaları da kapsayan, yatırımların gerçekleştirileceği yerde aynı

üretim konusunda mevcut kuruluşu veya altyapı bütünlüğü bulunmayan yatırımları ifade etmektedir. Buna ek olarak, yatırımların “yeni yatırım” olarak nitelendirildiği bir diğer durum da mevcut kuruluşlarda makine/teçhizatın eklenmesi nedeniyle kapasitenin %100’den fazla artmasıdır.

Tevsi yatırım, mevcut bir yatırıma ek imalat hattı veya makine/teçhizat eklenmesi suretiyle üretimin artırılması veya yeni bir yatırım özelliği olmayan, mevcut imalat hattında bulunan makine/teçhizatların bir bölümünün kapasite açısından ve fonksiyonel olarak imalat akışındaki diğer makine/teçhizatlarla uyumsuz olduğu durumlarda makine/teçhizatların değiştirilmesi veya yenilerinin eklenmesi ve bunun akabinde mevcut kuruluş ile altyapı ortaklığı oluşturarak bir bütün haline gelen, aynı işletmede aynı mal/hizmetin kapasitesini azami %100’e kadar çıkarmaya yönelik yatırımlar olarak tanımlanmaktadır.

Modernizasyon yatırımı, mevcut kuruluşların imalat hatlarında, teknolojik ilerlemeler sonucunda teknik/ekonomik ömrünü tamamlamış makine/teçhizatlara inovatif bölümlerin ilave edilmesi veya mevcut bir parçanın daha ileri bir modeli ile veya makine/teçhizatın daha yenileri ile değiştirilmesini, kuruluşta tamamlanmamış yatırım harcamalarının tamamlanmasını, nihai ürünün doğrudan kalitesinin artırılmasını veya modelinin değiştirilmesini ihtiva eden yatırımlardır.

Ürün çeşitlendirme yatırımı, mevcut kuruluş ile altyapı ortaklığı olan, aynı işletmede mevcut makine/teçhizata yapılacak ek yatırım ile başka bir nihai ürün oluşturulması için yapılan yatırımlardır.

Entegrasyon yatırımı, mal ve hizmet üreten kuruluşların mevcut imalat hatlarında oluşturulan nihai ürüne tamamlayıcı nitelikte ara malı verecek ve/veya imal edilmekte olan nihai ürün ara malı olarak kullanabilecek şekilde, mevcut kuruluşu ileriye ve/veya geriye doğru bağlanan, yatırımın konusu ve projenin özelliği hususu göz önünde bulundurularak kural olarak aynı il sınırları içinde veya aynı yerde ve aynı kuruluş içerisinde olan yatırımları ifade etmektedir.

21.3.3 Teşvik Mevzuatı İçinde Yer Alan Yatırım Teşvik Sistemleri ve Sağlanan Destekler

Önceki kısımlarda bahsedildiği üzere teşvik mevzuatı içinde yer alan yatırım teşvik sistemleri temel olarak üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar;

- Ana yatırım teşvik sistemi,
- Cazibe merkezleri programına ilişkin yatırım teşvik sistemi,
- Proje bazlı yatırım teşvik sistemidir.
-

21.3.3.1 Ana Yatırım Teşvik Sistemi

Ana yatırım teşvik sistemi, kalkınma planları ve yıllık programlarda belirlenen hedefler doğrultusunda (Güner, 2019, s.30);

- 1) Tasarrufları yüksek katma değerli yatırımlara kaydırmak,
 - 2) İmalatı ve istihdamı artırmak,
 - 3) Uluslararası rekabette güçlü ve yüksek ar-ge içerikli yatırımlar ile stratejik yatırımları teşvik etmek,
 - 4) Doğrudan yabancı yatırımları artırmak,
 - 5) Gelişmişlik seviyesindeki bölgesel eşitsizliği azaltmak,
 - 6) Yığılma (kümelenme) ve çevrenin korunmasına yönelik yatırımlar ile ar-ge faaliyetlerini özendirmek,
- amaçlarını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.

Ana yatırım teşvik sisteminin beş farklı bileşeni şunlardır:

- 1) Genel teşvik uygulamaları,
- 2) Bölgesel teşvik uygulamaları,
- 3) Mülga büyük ölçekli yatırımların teşviki,
- 4) Stratejik yatırımların teşviki,
- 5) Öncelikli yatırımların teşvikidir.

Genel teşvik uygulamasında, bölgeler itibariyle farklılaştırılan asgari sabit yatırım tutarı üzerindeki yatırımlar desteklenmektedir. Buna göre; 1'inci ve 2'nci bölgelere ilişkin bu tutar 1 milyon TL iken 3'üncü, 4'üncü, 5'inci ve 6'ncı bölgelerde bu tutar 500 bin TL'dir. Bu teşvik kapsamında desteklenecek olan yatırım projelerinde KDV istisnası ve gümrük vergisi muafiyetinden yararlanılmaktadır. Öte yandan, sadece 6. bölgedeki yatırımlara ilişkin olarak ise ayrıca 10 yıl süre ile gelir vergisi stopajı desteği ve tersanelerin gemi inşa yatırımları için sigorta primi işveren hissesi desteğinden yararlanılabilmektedir.

Bölgesel teşvik uygulamaları ile iller arasındaki gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve üretim ile ihracatlarının artırılması amaçlanmaktadır. Bölgesel teşvik kapsamında yatırımcılara sağlanan destekler bölgeler itibariyle değişmekte olup; KDV istisnası, gümrük vergisinden muafiyet, vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsisi, faiz desteği, sigorta primi desteği (işçi hissesi), gelir vergisi stopajı desteği ve KDV iadesini kapsamaktadır. Buna ek olarak, bu teşvik kapsamında desteklenecek yatırımların, bulunulan ilde bir organize sanayi bölgesinde gerçekleştirilmesi halinde, “vergi indirimi” ve “sigorta primi işveren hissesi desteği” açısından bir alt bölgeye ilişkin destekler uygulanacaktır.

Büyük ölçekli yatırım teşvik uygulaması önceki kısımlarda açıklandığı üzere 1402 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile yürürlükten kaldırılmıştır. Dolayısıyla çalışmada konuya ilişkin detaylara yer verilmemiştir.

Stratejik yatırımlara ilişkin teşvik uygulaması ile, özellikle yurt içi imalat kapasitesinin ithalattan az olduğu ara malların/ürünlerin imalatının artırılması amaçlanmaktadır (Güner, 2019, s. 43). Buna göre aşağıdaki şartların tamamını birlikte sağlayan yatırımlar “stratejik yatırım” olarak değerlendirilmektedir.

- 1) Asgari sabit yatırım tutarının 50 milyon TL'nin üzerinde olması,

- 2) Yatırım konusu ürün ile ilgili yurt içi toplam imalat kapasitesinin ithalattan daha az olması,
- 3) Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca belirlenecek esaslar çerçevesinde, belge konusu yatırımla sağlanacak katma değer en az %40 olması,
- 4) Yatırım konusu ürüne ilişkin olarak, son 1 yıl içinde gerçekleştirilen toplam ithalat tutarının 50 milyon ABD Doları'nın üzerinde olması.

Stratejik yatırımların teşviki uygulamasında sağlanan destekler; gümrük vergisinden muafiyet, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsisi, faiz/kâr payı desteği, sigorta primi desteği (işçi hissesi), gelir vergisi stopajı desteği, vergi indirimi ve KDV istisnası olarak sıralanmaktadır.

Öncelikli yatırım teşvik uygulaması, ana yatırım teşvik sisteminde yer alan belirli yatırım konularının “öncelikli” olarak tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. Öncelikli yatırımlar, yatırım yerine bakılmaksızın “bölgesel teşvik uygulamaları” kapsamında 5'inci bölgeye sağlanan bölgesel desteklerden faydalanabilecektir. Bu yatırımlar 6'ncı bölgede gerçekleştirilirse bu bölgede geçerli olan desteklerden faydalandırılacaktır. Öncelikli yatırım teşvik uygulamasında sağlanan destekler; gümrük vergisinden muafiyet, sigorta primi işveren hissesi desteği, faiz desteği, yatırım yeri tahsisi, sigorta primi desteği, vergi indirimi, gelir vergisi stopajı desteği, KDV istisnası ve KDV iadesi olarak sıralanmaktadır.

Ana yatırım teşvik sistemi içerisinde yer alan tüm bu teşvik uygulamalarının yanı sıra, ayrıcalıklı olarak belirlenen bazı yatırımlara yönelik avantajlı teşvik uygulamaları da bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki şekilde başlıklandırılabilir.

- Organize sanayi ve endüstri bölgelerinde yapılan yatırımlara yönelik alt bölge desteği uygulaması,
- Ortak faaliyet gösterilen alanda entegrasyonu sağlayacak yatırımlara yönelik alt bölge desteği uygulaması,

- Orta-yüksek teknoloji sanayi sınıfında yer alan bazı yatırım konularına yönelik avantajlı teşvik uygulaması,
- Ar-ge ve çevre yatırımlarına yönelik avantajlı teşvik uygulaması,
- Büyük yatırımlara özel teşvik uygulaması,
- 2017, 2018 ve 2019 yıllarında imalat sektöründe gerçekleştirilecek yatırımlara yönelik avantajlı teşvik uygulaması,
- Kültür ve turizm koruma ve geliştirme bölgelerinde gerçekleştirilecek turizm yatırımlarına yönelik avantajlı teşvik uygulaması,
- TOSHP kapsamında teşviki uygun görülen stratejik yatırımlara sağlanan avantajlı teşvik uygulaması,
- Hazır giyim, deri ve deri mamulleri sektöründe faaliyette bulunan işletmelerin belirlenen illere kaydırılması halinde sağlanan avantajlı teşvik uygulaması.

•

21.3.3.2 Cazibe Merkezleri Programına İlişkin Yatırım Teşvik Sistemi

Cazibe merkezleri programının amacı, görece az gelişmiş bölgelerde yatırım oranını etkinleştirerek istihdamı, imalatı ve ihracatı artırmak ve gelişmişlik seviyesindeki bölgesel eşitsizliği azaltmaktır. Bu amaç doğrultusunda desteklenmesi öngörülen 23 ilde; özel sektörce yapılacak imalat sanayi yatırımları, çağrı merkezi ve veri merkezi yatırım projeleri yatırımlarına destek sağlanmaktadır.

İmalat sanayi yatırımları için olması gereken asgari sabit yatırım tutarları iller bazında 2, 4 ve 5 milyon TL olarak değişiklik göstermektedir. Çağrı merkezi yatırım projelerine ilişkin olarak asgari 200 kişinin istihdam edilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan veri merkezi projelerinin asgari 5.000 m² beyaz alana sahip olması gerekmektedir.

Cazibe merkezleri programı kapsamında yatırımcılara sağlanan destekler; ana yatırım teşvik sisteminde belirlenen destek unsurlarından 6'ncı bölge şartlarında yararlanabilme imkânı ile enerji desteğidir.

21.3.3.3 Proje Bazlı Yatırım Teşvik Sistemi

Proje bazlı yatırım teşvik sistemi ile kalkınma planları ve yıllık programlarda belirlenen hedefler doğrultusunda Türkiye'nin mevcut durumunda veya gelecekte ortaya çıkabilecek önemli ihtiyaçlarını karşılayacak, arz güvenliğini sağlayacak, dışa bağımlılığını azaltacak, teknolojisini bir üst seviyeye taşıyacak, yüksek katma değerli, ar-ge yoğunluklu ve inovatif yatırımların proje bazında teşvik edilmesi amaçlanmıştır (Güner, 2019, s. 82).

Proje bazlı yatırım teşvik sistemine yönelik yatırımlardaki asgari sabit yatırım tutarının; öncelikli ürün listesindeki ürünlerin üretimine yönelik olan ve TOSHP kapsamında teşviki uygun görülen yatırımlar için 50 milyon TL, diğer yatırımlar için 500 milyon TL olması gerekmektedir.

Proje bazlı yatırım teşvik sistemi, ana yatırım teşvik sisteminde yer alan sigorta primi desteği hariç diğer destek unsurlarına ek olarak;

- Nitelikli personel desteği,
- Hibe desteği,
- Sermaye katkısı,
- Enerji desteği,
- Kamu alım garantisi,
- Altyapı desteği ve
- Kanunlarla getirilen izin, tahsis, ruhsat, lisans ve tesciller ile diğer yasal ve idari süreçlerde kolaylaştırıcı düzenleme yapılması,

gibi destek unsurlarını kapsamaktadır.

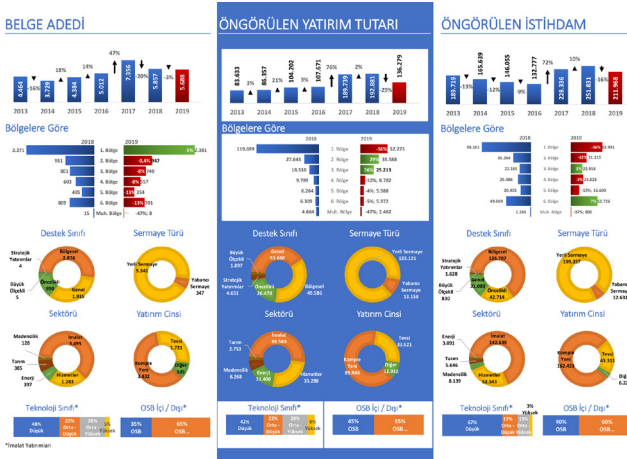
21.4 Türkiye'de Yatırım Teşvik Müessesesinin Sanayi Sektöründeki Uygulama Alanı ve Ekonomideki Etkileri

“Sanayi” kavramı, sürekli veya belli sürelerde, makine veya buna benzer araçlar kullanarak bir madde veya kuvvetin özelliğini veya şeklini değiştirerek toplu imalatta bulunan faaliyet alanı ola-

rak tanımlanmaktadır. Sanayi sektörünün yarattığı istihdam, katma değer ve yeni teknolojik ürünlerin kullanımı dolayısıyla ülke ekonomilerinde üretkenlik artmakta ve bu sayede hem ülkelerin piyasada rekabet etme gücü hem de refah seviyeleri artmaktadır. Sanayi sektörü, günümüzde ülkelerin ekonomisine yön veren temel sektör özelliğini taşımaktadır (Koç, Özgür Emre, 2019, s. 89). Ülkelerin gelişmesinde önemli ölçüde etkili olan bu sektör aynı zamanda ekonomik kalkınmanın da temelini oluşturmaktadır.

Türkiye’deki teşvik sistemi içerisinde yer alan ve devlet desteklerinden faydalanan sektörler tarım, sanayi, hizmet, enerji ve madencilik sektörleri olmak üzere beş ana başlık altında sınıflandırılmaktadır. Bu sektörler arasında özellikle sanayi sektörünün emek-verimlilik seviyesinin diğer sektörlerle göre yüksek olması, bu sektörün ekonomik kalkınmadaki önemini de beraberinde getirmektedir. Nitekim Türkiye açısından da bakıldığında sanayi sektörünün performansının yıllar itibariyle artış eğiliminde olduğu görülmektedir (Merkez Bankası, 2020; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2020, s. 2). Konuya ilişkin ayrıntılı bilgilere aşağıdaki Grafik 1’de yer verilmiştir.

Grafik 1. Yatırım Teşvik İstatistikleri (2013-2019)

Kaynak: (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2020, s. 2).

Türkiye’de yatırım teşviklerine sektörel bazda bakıldığında, 2019 yılı itibarıyla yatırım teşvik belge sayısının en fazla olduğu sektörün toplam teşvikin yarısından fazlasını oluşturan sanayi sektörü olduğu görülmektedir. Bu sektörü sırasıyla hizmet, enerji, tarım ve madencilik sektörleri takip etmektedir. Konuya yatırım tutarı açısından bakıldığında da, en geniş payın yine sanayi sektöründe olduğu görülmektedir. Bu yönleriyle, ülkemizde yatırım teşvik müessesesinin sanayi sektöründeki uygulama alanının oldukça geniş olduğu ve yatırım teşvikine ilişkin yönelimin de bu doğrultuda olduğu söylenebilir.

Diğer yandan, günümüz itibarıyla sanayi ve hizmet sektörleri, mali teşvikler sonucunda yaratılan toplam istihdamın %90’ından fazlasını oluşturmaktadır. Bu oranın büyük bir bölümü ise sanayi sektöründen kaynaklanmaktadır. Özellikle sanayi sektöründe yirmiden fazla alt sektörün bulunması ve bu alt sektörlerin bazılarının neredeyse temel ihtiyaç mallarını kapsamaları nedeniyle bu sektör, yatırım teşvikinde ön plana çıkmaktadır (Koç, Özgür Emre, 2019, s. 89). Dolayısıyla, ülkemizde yatırım teşvik müessesesinin özellikle sanayi sektöründe önemli oranda istihdam yarattığı göz önüne alındığında, sanayi sektöründeki yatırım teşvikinin ekonomik kalkınmada olumlu etkilerinin olduğu kanaatine varılmaktadır.

21.5 Sonuç

Sanayileşme, ülkelerin kalkınma ve büyümelerinde önemli bir araçtır. Sanayileşmeye yönelik adımlar başta devlet olmak üzere özel sektör paydaşlarının bir araya gelerek belirlediği sanayi ve ekonomi politikaları ile geliştirilebilmektedir. Özellikle devlet, gelir ve harcamalarından faydalanarak kaynakların doğru aktarımını gerçekleştirmeye, böylece ekonomik etkinliğin artırılmasına çalışmaktadır. Sanayinin gelişmesi için uygulanan politikalardan biri de yatırımların artırılmasını sağlamaktır. Yatırım teşvik sistemi, bu politikaları gerçekleştirmede önemli bir yer tutmaktadır. Yatırım teşvikleri; finansal (nakdi) teşvikler, mali teşvikler ve

diğer teşvikler olmak üzere üç ana grupta sınıflandırılmaktadır. Mali teşvikler, yatırımlara yönelik olarak kullanılan en önemli teşvik aracıdır. Türkiye açısından bakıldığında da mali teşvik uygulamalarından yararlanabilmenin ön koşulu yatırım teşvik belgesine sahip olmaktır. Dolayısıyla yatırım teşvik sistemi, mali teşvik içerisinde yer alan bir müessese olma özelliği taşımaktadır.

Yatırım teşvik sistemi;

- Cari açığın azaltılması amacıyla ithali, üretiminden daha fazla olan ara malı/ürünlerinin üretiminin artırılması,
- Teknolojinin payının artırılarak yüksek ve orta-yüksek teknoloji içeren yatırımların desteklenmesi,
- Gelişmemiş veya gelişmekte olan bölgelere sunulan yatırım desteklerinin artırılması,
- Gelişmişlik seviyesindeki bölgesel eşitsizliğin azaltılması,
- Destek araçlarının etkinliği ve verimliliğinin artırılması,
- Yiğilma (kümelenme) faaliyetlerinin desteklenmesi,

suretiyle ekonominin kalkınmasını ve büyümesini sağlama amacı taşımaktadır.

Dünyada yatırımlara ilişkin teşvik müessesesinin önemi giderek artmaktadır. Bu durum Türkiye’de de benzer şekildedir. Ülkemizde yatırımların teşvik edilmesine yönelik teşvik mevzuatındaki önemli düzenlemeler yapılmıştır. Özellikle 3305 sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar”, 9495 sayılı “Yatırımlara Proje Bazlı Devlet Yardımı Verilmesine İlişkin Karar” ve 9596 sayılı “Cazibe Merkezleri Programının Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Karar”, bu düzenlemelere ilişkin başat rolü üstlenmektedir. Bu düzenlemelerde yatırım cinsleri, yatırım teşvik sistemleri, yatırımcılara sağlanan destek unsurları ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Öte yandan, Türkiye’deki teşvik sistemi içerisinde yer alan ve kamu desteklerinden yararlanan sektörler tarım, sanayi, hizmet,

enerji ve madencilik sektörleri olmak üzere beş ana başlık altında toplanmıştır. Bu sektörler arasında özellikle sanayi sektörünün ekonomik kalkınmadaki önemi büyüktür. İstatistiki verilere bakıldığında, ülkemizde yatırım teşvik müessesesinin sanayi sektöründeki uygulama alanının oldukça kapsamlı olduğu, aynı zamanda yatırım teşvikine ilişkin yönelimin de bu doğrultuda olduğu görülmektedir. Yine, Türkiye’de yatırım teşvik müessesesi özellikle sanayi sektöründeki istihdamı önemli oranda artırmaktadır. Dolayısıyla bu durum, ülkemizde sanayi sektöründeki yatırım teşvikinin ekonomik kalkınmadaki olumlu etkilerini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak sanayileşme, ekonomik kalkınmanın vazgeçilmez bir unsurudur. Sanayileşmenin gelişebilmesi için de buna yönelik yatırımların yapılması gerekmektedir. Yatırımların artırılmasında kullanılan en önemli araçlardan biri ise yatırım teşvikleridir. Günümüzde ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla gerçekleştirilen politikalarda yatırım teşvik müessesesi önemli bir yere sahip olmakla birlikte, gelecekte de bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilecek politika ve uygulamalar ile yatırım teşvik müessesesinin öneminin artarak devam edeceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Bahtiyar, E. (2019). Dünyada ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Mali Teşvik Sistemine Genel Bir Bakış. *Türkiye’de Mali Teşvik Sistemi ve Uygulamaları*. Bursa: Ekin Basın Yayım Dağıtım, 27-48.
- Candan, G. T. ve Yurdadoğ, V. (2017). Türkiye’de Maliye Politikası Aracı Olarak Teşvik Politikaları. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 154-177.
- Duran, M. (2003). Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları. Ankara: Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Duran, M. S. (1998). Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968-1998). Ankara: Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Güner, Ü. (2019). Açıklamalı ve Örnekli Yatırım Teşvik Mevzuatı. Ankara: Vergi Müfettişleri Derneği.
- İncekara, A. (1995). Türkiye’de Teşvik Sistemi. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Karaş, E. ve Karaş, G. (2019). Mali Teşvik Sisteminde Yer Alan Amaç ve Araçlara İlişkin Genel Bir Değerlendirme. *Türkiye’de Mali Teşvik Sistemi ve Uygulamaları*. Bursa: Ekin Basın Yayım Dağıtım, 3-26.
- Koç, N. (2019). Türkiye’de Bölgesel Mali Teşvik Uygulamaları. *Türkiye’de Mali Teşvik Sistemi ve Uygulamaları*. Bursa: Ekin Basın Yayım Dağıtım, 107-131.
- Koç, Ö. E. (2019). Türkiye’de Sektörel Mali Teşvik Uygulamaları. *Türkiye’de Mali Teşvik Sistemi ve Uygulamaları*. Bursa: Ekin Basın Yayım Dağıtım, 85-105.
- Merkez Bankası. (2020). Sanayi Sektörünün GSYİH’deki Payı. <https://evds2.tcmb.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 11/03/2020).

- Rodrik, D. (2004). Industrial Policy for the Twenty-First Century. <https://drodrik.scholar.harvard.edu/files/dani-rodrik/files/industrial-policy-twenty-first-century.pdf> (Erişim Tarihi: 08/03/2020).
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2020). Yatırım Teşvik Sistemi 2019 Yılı Uygulama Sonuçları. <https://www.sanayi.gov.tr/destek-ve-tesvikler/yatirim-tesvik-sistemleri/md1103011615> (Erişim Tarihi: 11/03/2020).
- Selen, U. (2011). Maliye Politikası Aracı Olarak Teşvik Uygulamaları. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- TRAKYAKA. (2020). Yatırım Teşvik Sistemi Nedir? <https://www.trakyaka.org.tr/tr/33560/Yatirim-Tesvik-Sistemi-Nedir> (Erişim Tarihi: 04/03/2020).
- UNCTAD. (2004). Incentives. New York and Geneva: United Nations Publication. https://unctad.org/en/Docs/iteit20035_en.pdf (Erişim Tarihi: 02/03/2020).
- UNCTAD. (2018). World Investment Report - Investment and New Industrial Policies. Geneva: United Nations Publication. https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf (Erişim Tarihi: 02/03/2020).